МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ЦЕНТР ОБРАЗОВАНИЯ «МНОГОНАЦИОНАЛЬНАЯ ВОСКРЕСНАЯ ШКОЛА» Г.КАЗАНИ

Утвержден на заседании
Методического Совета
«__» ________ 20__ г.
Директор ЦО МВШ
______ Хухунашвили М.М.

ПРОГРАММА ИЗУЧЕНИЯ ТАТАРСКОГО ЯЗЫКА

(начальный этап)

Составитель: педагог дополнительного образования

Сафиуллина Л.Р.

Казань 2017

ТАТАР ТЕЛЕННӘН ЭШ ПРОГРАММАСЫ
(РУС ТӨРКЕМЕ, "СӘЛАМ" УМКСЫ НИГЕЗЕНДӘ)

1. АҢЛАТМА ЯЗУЫ

Федераль Дәүләт стандартларында белем бирү системасы системалы-эшчәнлекле юнәлешкә корыла һәм системаны барлыкка китерә торган төп компонент буларак нәтиҗә күрсәтелә. Бу - предмет, метапредмет, шәхескә кагылышлы нәтиҗәләр. Стандартларда күрсәтелгән бу концептуаль методологик нигез барлык фәннәрне укыту системасына да, шул исәптән рус телле балаларга татар теле һәм әдәби уку системасына да карый. Ягъни рус телле укучыларга татар теле укыту системасының барлык компонентлары: программалар, укыту-методик комплектлары, дәрес процессы, контроль, идарә итү, белем күтәрү һ.б. – барысы да бер максатка – нәтиҗәгә хезмәт итә.

Билгеле булганча, укытуның максаты җәмгыять тарафыннан куелган социаль заказ белән билгеләнә. Татарстан Республикасында белем бирү системасының төп бурычы – иҗади фикерләүче, инициативалы, иҗтимагый тормышта актив катнашучы, белемле, ике дәүләт һәм чит телләрдә дә иркен сөйләшеп аралашучы билингваль (полилингваль) шәхес тәрбияләү. Татарстан Республикасы Конституциясенең 8 нче маддәсендә һәм "Татарстан Республикасы халыкларының телләре турындагы" Законда күрсәтелгәнчә, Татарстанда дәүләт телләренең икесен дә белү милләтләрнең үзара аңлашып, тату яшәвенең нигезен тәшкил итә. Татар теле, дәүләт теле буларак, барлык урта (тулы) гомуми белем бирү мәктәпләрендә төп уку предметларының берсе булып тора.

Тәкъдим ителә торган программа "Сәлам" укыту- методик комплекты ярдәмендә татар теле бүлеге (башлангыч этап) укучыларына белем бирүне планлаштыру, уку-укыту процессын тәэмин итү максатын күздә тота. Ул "Сәлам" УМКсы ярдәмендә рус телле укучыларга татар телен укыту буенча эш программасын төзү өчен нигез булып тора һәм ул укыту предметының мәҗбүри өлешен тәшкил итә. Мәктәпнең эш үзенчәлегеннән чыгып, укучыларның индивидуаль мөмкинлекләрен исәпкә алып, уку материалын өйрәнүгә сәгатьләр саны бүленеше һәм материалны өйрәнү эзлеклелеген, эчтәлекне киңәйтү, шулай ук укучыларның коммуникатив компетенциясен формалаштыру юлларын башкачарак тулыландыруны теләп, укытучылар эш программасына үзгәрешләр кертә алалар. Бу үзгәрешләр эш программаларының аңлатма язуында чагылыш табарга тиеш.

Рустелле укучыларга татар теле укытуның төп максатлары

Татар теленә өйрәтүнең төп максатлары: укучыларның аралашу даирәсен, аралашу ситуацияләрен исәпкә алып, сөйләм эшчәнлегенең барлык төрләре (тыңлап аңлау, сөйләү, уку, язу) буенча укучыларда коммуникатив компетенция (аралашу осталыгы) формалаштыру; укучының танып белү, гомуми уку күнекмәләрен, сөйләм культурасын үстерү; татар милләтенә, аның тарихи һәм мәдәни хәзинәләренә карата хөрмәт тәрбияләү; укучыларны мәдәниятара диалогка тарту; татар телен дәүләт теле буларак өйрәнүгә ихтыяҗ тудыру.

Татар теле булеге (башлангыч этап) өчен сайланган эчтәлек укучыны рухи һәм әхлакый яктан тәрбияләү, укуның универсаль гамәлләрен формалаштыру максатларына хезмәт итә. Укыту процессы коммуникатив методның төп принципларын исәпкә алып оештырыла. Ул аралашуга аралашу аша өйрәтү принцибына корылган. УМК яңа гына мәктәпкәчә уку һәм тәрбия бирү учреждениясен тәмамлаган балаларны уен прцессы аша телгә өйрәтү шартларын тудыра, ягъни тормышта телне куллану шартларына якынлаштыра. Бу укыту процессын укучыларның шәхси ихтыяҗларын, теләк-омтылышларын, индивидуаль-психик үзенчәлекләрен исәпкә алып оештыруны тәэмин итә. Аралашу ситуацияләрендә сөйләм бурычына тәңгәл килгән лексик-грамматик материалны укучыларның мөстәкыйль кулланууын тәэмин итү үрнәк күнегүләр бирү һәм ситуацияләр тудыру аша

тормышка ашырыла. УМКда телне функциональ төстә өйрәнү принцибы һәрдаим истә тотыла, ягъни лексик-грамматик материал коммуникатив максаттан, аралашу ихтыяҗыннан һәм куллану ешлыгыннан чыгып билгеләнелә. Шулай ук ана телен исәпкә алу принцибы да исәпкә алына.

Рус телле укучыларга татар теле укытуның максаты киңкырлы, һәм ул берничә аспекттан тора: танып белү, үстерү, тәрбия, белем бирү.

Танып белү максатының эчтәлеге

Татарстан Республикасында яшәүче һәр милләт кешесенә, үз халкы мәдәниятеннән тыш, шушы төбәктә яшәүче башка халыклар мәдәниятләрен, гореф-гадәтләрен, тарихи үткәнен, бүгенгесен, киләчәген белү зарур. Шунлыктан укучыларга дәресләрдә бу хакта да мәгълүмат бирелә, программа эчтәлеге телгә өйрәтү процессын мохит белән якынлаштыруга нигезләнә.

Татар исемнәрен, топонимнарын дөрес әйтә белергә өйрәтү, укучыларны аларның семантикасы белән кызыксындыру, балалар фольклоры, татар халкы авыз иҗаты, күренекле әдәбият-сәнгать вәкилләре белән беренчел таныштыру - башлангыч этапта танып белү максатының төп эчтәлеген тәшкил итә.

Үстерү максатының эчтәлеге.

Шәхеснең белемле булуы, тәрбиялелек һәм аның фикерләү сәләте үсеше дәрәҗәсеннән дә тора. Балаларның психологик үсешен түбәндәге юнәлешләрдә үстерүгә аеруча игътибар таләп ителә:

- логик фикерләү, сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләрен табу, индуктив, дидуктив фикерләүне үстерү;

- хәтерне үстерү (ихтыярый, ихтыярсыз), игътибарлылыкны арттыру;

- аралаша белү сәләтен үстерү;

- ихтыяр көче, максатчанлык, активлык сәләтләрен һ.б.ны үстерү.

Программага сайланга эчтәлек нигезендә, сөйләм эшчәнлегенең барлык төрләре буенча эш оештырганда, бу максат беренче планга куела.

Тәрбияви максатның эчтәлеге.

Укучыларның тиешле дәрәҗәдәге тәрбиялелегеннән башка укыту процессын оештыру мөмкин түгел. Тәрбия процессы укытуның эчтәлеге һәм методларына бәйле, шунлыктан программа эчтәлеген сайлаганда, материалның тәрбияви мөмкинлекләре исәпкә алына. Балаларның яшь үзенчәлекләренә туры килгән, аларны кызыксындырган мораль проблемаларны үз эченә алган эчтәлек, беренчедән, укыту процессында тәрбияви функция башкарса, икенчедән, турыдан-туры коммуникатив мотивация туууга бәйле була.

Программада тел өйрәнергә теләк белдергән баланың күңелен яулардай җырлар, татар мәдәнияте, этикет нормалары белән таныштырырдай уеннар, фольклор материаллары тәкъдим ителә.

Белем бирү максатының эчтәлеге.

Укучыларның татар теле буенча лексик, грамматик күнекмәләре сөйләм эшчәнлегенең барлык төрләрендә кулланыла алырлык дәрәҗәгә житү тиеш. Укучылар һәр өйрәнелгән материалны сөйләм процессында мөстәкыйль рәвештә гамәли кулланырлык дәрәҗәдә өйрәнергә тиешләр. Шул вакытта гына татар телен дәүләт теле буларак өйрәнү бурычы үтәлә.

Укытуның шәхескә кагылышлы, предметара, предмет нәтиҗәләре

Башлангыч этапта телне гамәли үзләштерү нәтиҗәсендә укучыларда татар теленең күп мәдәниятле дөньядагы роле һәм мөһимлеге турында күзаллаулар формалаша. Татар мәдәниятенең укучылар өчен булган катламы белән танышу башка мәдәниятләргә карата ихтирам хисе уята, укучыларга үз мәдәниятләрен дә тирәнрәк аңларга һәм объектив бәяләргә мөмкинлек бирә.

Укучының үзенә һәм әйләнә-тирәсендәге кешеләргә карата түбәндәге **шәхси кыйммәтләре** формалашкан булуы күзаллана:

- шәхесара һәм мәдәниятара аралашуда татар теленә карата ихтирамлы булу һәм аны яхшы өйрәнергә теләү;
- туган иленнең, туган ягының, анда яшәүче халыкларның мәдәнияте һәм сәнгате турында хәбәрдар булу;
- укуга, үзлегеңнән белем алуга җаваплы карау;
- әхлакый кагыйдәләрдә ориентлашу, аларны үтәүнең мәҗбүрилеген аңлау;
- *гаилә, дуслык* төшенчәләрен кабул итү, башкаларга карата түземле һәм кайгыртучан, ихтирамлы булу;
- үз-үзеңне эстетик яктан тәрбияләү;
- башкаларны тыңлый һәм аңлый белү, итагатьле әңгәмәдәш булу, үзара аңлашуга ирешү;
- белем алу һәм башка эшчәнлек барышында үз яшьтәшләрен, өлкәннәр белән мөнәсәбәт урнаштыра һәм аралаша белү.

Татар теле укытуның **предметара нәтиҗәләре:**

татар теле, танып белү чарасы буларак, укучыларның фикер йөртү, интеллектуаль һәм иҗади сәләтләрен үстерүгә, шулай ук реаль тормышта туган проблемаларны хәл итү өчен кирәк булган укуның ***танып белү, регулятив, коммуникатив*** гамәлләрен формалаштыруга хезмәт итә.

Дәресләр вакытында укучыларда мәгълүмати җәмгыятьтә яшәү һәм эшләү өчен кирәкле күнекмәләр үстерелә. Укучылар текст, күрмә-график символлар, хәрәкәтле яисә хәрәкәтсез сурәтләр, ягъни төрле коммуникацион технологияләр аша тапшырыла торган мәгълүмати объектлар белән эшләү тәҗрибәсе ала; алдан әзерләнеп, зур булмаган аудитория алдында чыгыш ясарга өйрәнә; укучыларда, интерактив дәреслек, компьютер яисә ИКТ нең башка чаралары белән эш иткәндә, сәламәтлеккә зыян китерми торган эш алымнарын куллана алу күнекмәләре формалаша.

Танып белү нәтиҗәләре:

- фикер йөртү белән бәйле психик функцияләр: логик фикерләү, сәбәпле-нәтиҗәле бәйләнешләрне табу, индуктив, дедуктив фикерли белү;
- иҗади һәм эзләнү характерындагы проблеманы билгеләү, аларны чишү алгоритмнарын мөстәкыйль төзи алу;
- объектларны чагыштыру нигезендә уртак билгеләрне күрсәтү;
- төп һәм икенчел мәгълүматларны аеру, укылган яки тыңланган эчтәлеккә бәя бирә белү;
- тиешле мәгълүматны табу өчен, энциклопедия, белешмәләр, сүзлекләр, электрон ресурслар куллану.

Регулятив нәтиҗәләр:

- уку хезмәтендә үзеңә максат куя, бурычларны билгеле алу;

эш тәртибен аңлап, уку эшчәнлеген оештыру, нәтиҗәле эш алымнарын табу;
укудагы уңышларның, уңышсызлыкларның сәбәбен аңлый, анализлый белү;
ихтыяр көче, максатчанлык, активлык кебек сәләтләргә ия булу;
дәрескә кирәкле уку-язу әсбапларын әзерли һәм алар белән дөрес эш итә белү;
дәрестә эш урынын мөстәкыйль әзерләү һәм тәртиптә тоту.

***Коммуникатив* нәтиҗәләр:**

– әңгәмәдәшеңнең фикерен тыңлый, аңа туры килерлек җавап бирә белү;
– әңгәмәдәш белән аралашу калыбын төзү;
– аралаша белү сәләтенә ия булу;
– парларда һәм күмәк эшли белү;
– мәгълүматны туплау өчен, күмәк эш башкару;
– әңгәмәдәш белән сөйләшүне башлау, дәвам иттерү, уңышлы тәмамлау.

Татар теленә өйрәтүнең **предмет нәтиҗәләре**:

Сөйләү

- сорау һәм җавап репликаларын дөрес кулланып, тәкъдим ителгән ситуация буенча диалог оештыру (һәр укучының репликалар саны 3тән ким булмаска тиеш);
- укылган яки тыңланган текстның эчтәлеге буенча сорау бирә белү;
- өйрәнелгән лексик тема буенча кечкенә күләмле бәйләнешле текст төзеп сөйләү (җөмләләр саны 3тән ким булмаска тиеш);
- укытучының дәрес, уен ситуацияләре белән бәйле сорауларын, күрсәтмәләрен аңлау;
- сүзләрне, сүзтезмәләрне, җөмләләрне, грамматик формаларны бер-берсеннән ишетеп аера белү.
- укылган (тыңланган) текстның эчтәлеген сөйләгәндә, җөмлә калыпларын, лексик берәмлекләрне урынлы куллану.
- өйрәнелгән эчтәлек нигезендә әңгәмәдәшең белән контакт урнаштыра, сорау куя, җавап бирә, кире кага, раслый белү;
- программада күрсәтелгән темалар буенча укытучының сорауларына җавап бирү һәм сораулар куя белү;
- дәреслектә бирелгән үрнәк диалогларны сәнгатьле итеп уку, сөйләү һәм охшаш диалоглар төзү, программада күрсәтелгән коммуникатив максатлар буенча әңгәмәдә катнаша алу.
- җанлы һәм җансыз предметларны, рәсем, картина эчтәлеген сурәтләп сөйли белү;
- тәкъдим ителгән терәк сүзләр ярдәмендә укылган текст яисә караган рәсем (фильм) буенча, өйрәнелгән җөмлә төрләрен файдаланып, хикәя төзү;

... гаиләсе һәм дуслары турында кечкенә күләмле мәгълүмат бирә белү (җөмләләр саны 3тән ким булмаска тиеш).

Тыңлап аңлау

- тыңлаганда җөмлә, сүз чикләрен билгеләү, интонацияне аеру;

- сүзләрне, җөмләләрне тыңлап тәрҗемә итә белү;

- 0,5 минутлык бәйләнешле текстны тыңлап, эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирү;

- дәрестә катнашучыларның җанлы сөйләмен тыңлап, эчтәлегенә төшенү.

Уку

-татар алфавитындагы хәрефләрне таный белү;

-хәреф-аваз системасын аера, татар теленә хас булган авазларны дөрес әйтеп укый белү;

-дәреслектә уку өчен бирелгән җөмләләрне, текстларны дөрес интонация белән укый белү;

- кечкенә күләмле шигырьләрне яттан сөйләү;

Язу

- татар алфавитындагы хәрефләрне дөрес, матур яза белү;

- өйрәнелгән сүзләр белән җыйнак җөмләләр язу;

- дөрес күчереп язу күнекмәләрен булдыру;

- укылган (тыңланган) текстның эчтәлеге буенча гади сорауларга җаваплар язу.

Тел чаралары һәм аларны куллану күнекмәләре

Сөйләмнең фонетик ягы

– татар сөйләмен фонетик яктан дөрес оештыру;
– татар авазларын дөрес әйтергә өйрәнү;
– аерым сүзләрдә басымны дөрес кую;
– әйтү максаты ягыннан җөмлә төрләрен аеру;
– ритм һәм интонация үзенчәлекләрен исәпкә алып, җөмләләрне дөрес әйтү;
– өйрәнелгән сүзләрне дөрес әйтү, уку.

Сөйләмнең лексик ягы

– аралашу барышында, коммуникатив максаттан чыгып, актив лексикадан файдалану;

өйрәнелгән аралашу темаларына караган лексик берәмлекләрне һәм сүтезмәләрне тану.

Сөйләмнең грамматик ягы

өйрәнелгән сөйләм калыпларын аралашу вакытында дөрес куллану.

Социаль-мәдәни күнекмәләр

Татар этикет (сәламләшү, саубуллашу, рәхмәт белдерү) нормаларын, туганлык атамаларын белү.

Махсус күнекмәләр

УМКның мультимедиа әсбапларыннан, башка татар сайтларыннан файдалану." Тел дәресләрендә өйрәнелгән мәгълүмат әдәби уку дәресләрендә кабатлана, төрле текстлар (монологик, диалогик, шигъри һ.б.) ярдәмендә актуальләштерелә.

Сөйләмнең предмет эчтәлеге

Телдән һәм язма сөйләмнең эчтәлеге белем һәм тәрбия бирү максатларыннан, шулай ук укучыларының яшь үзенчәлекләре һәм мәнфәгатьләренә чыгып билгеләнә.

Тел материалы

Тема	Лексика	Сөйләм калыплары
Сәлам!	Исәнме/сез! Сәлам! Сау бул(-ыгыз)! Рәхмәт Начар Шәп Яхшы Әйе Юк Мин Син ул	Хәерле иртә (көн, кич)! Тыныч йокы! Син кем? Мин - ... Хәлләр ничек? Син Алсумы? Әйе, Алсу. Юк, Алсу түгел! Бу - .. мы/-ме?
Мәктәп	Мәктәп Сыйныф Такта	Бу нәрсә? Ул кем? Бу … түгел.

	Акбур Чүпрәк Бетергеч Китап Дәфтәр Каләм Көндәлек Укучы Укытучы	... кайда? Сыйныфта кем (нәрсә)... бар/ юк? Укучы сыйныфта. Китап (...) өстәлдә. Китаплар (...) партада. Каләмнәр пеналда.
Саннар	Бер Ике Өч Дүрт Биш Алты Җиде Сигез Тугыз Ун Ничә?	Ничә... бар/юк? - Сиңа ничә яшь? Миңа (аңа) .... яшь. Кемгә ... кирәк? Саннар юк.
Төсләр	Кара Кук Сары Яшел Көрән Кызыл Кызгылт сары Соры Зәңгәр Ак Ал	... нинди? Лимон (...) нинди төстә? Лимон (...) сары (…) төстә. Кызыл чәчәк вазада.

	Кара Нинди? Матур Күбәләк Чәчәк	
Гаилә	Гаилә Әти Әни Әби Апа Бабай Сеңел Зур Кечкенә Яшь Карт Эне Һәм Абый	Синең исемең ничек? Минем исемем... Аның ...(-ы/-е/ –сы/-се) бармы? Әйе, ... бар. Юк. Минем ...(-ем/-ым/-м) бар/юк. Синең ...(- ың/-ың/-ң) бар/юк. Аның ...(-сы/-се/-ы/-е) бар/юк.
енчыклар	Машина Уенчык Бөтерчек Уен Курчак Туп Шакмак Быргы Очкыч	Миндә ... бар/юк. Мин ... белән уйныйм. Син нәрсә белән уйныйсың? Син кибеттә нәрсә аласың? Мин кибеттә уенчыклар алам. Ул кибеттә туп ала.

7 Шөгыльләр һәм хәрәкәтләр	Кара Тыңла Әйт Утыр Яз Рәсем яса Җырла Укы Эч Аша кил Кит Кер Чык Тукта Сөрт	Син утыр! Син сыйныфка кер. Ул сыйныфка керә. Син сыйныфтан чык. Ул сыйныфтан чыга.
Вакыт	көз яз кыш җәй ай хәзер кайчан? иртән көндез кичен төнлә йокла сәгать ял көне	Сәгать ничә? Хәзер яз көне. Мин төнлә йоклыйм.
Шәһәр һәм авыл	Урам кибет	Син кайда яшисең? Мин авылда яшим.

	бина киң тар биек урман елга юл	Ул авылда яши. Син кайда укыйсың?
Йорт	Йорт өй Кат Ишек Бүлмә Тәрәзә Җиһаз Карават	Йортта нәрсәләр бар? Йортта ничә кат бар?
Ашамлыклар	Ипи Сөт Ит Йомырка Шикәр Тоз Аш Ботка Күмәч Чәй Балык Алма	Син нәрсә яратасың?
Минем тәнем	Баш Бит	Иртән мин юынам. Мин теш чистартам.

	Чәч Күз Колак Борын Авыз Теш Кул Аяк	
Киемнәр	Кием Пәлтә Чалбар Күлмәк Итәк Башлык Шарф Аяк киеме Бияләй Тун Итек	Мин күлмәк (...) киям. Шарф кайчан кирәк?
Хайваннар	Песи Эт Кәҗә Сарык Сыер Ат Аю Куян Төлке Бүре Керпе Тиен	Эт кайда яши. Керпе нәрсә ашый.

Туган конең белән!	Бәйрәм Туган көн Кунак Ял итәргә Кунакка бар Теләк Бүләк ит Күңелле Котла	Туган конең белән! Бәйрәм белән котлыйм!

Белем бирүне материаль-техник һәм мәгълүмати яктан тәэмин итү

"Сәлам!" УМКсы ярдәмендә татар теленә өйрәткәндә, түбәндәге материаль-техник чаралардан файдалану тәкъдим ителә: карточкалар, стикерла интерактив дәреслек, аудиодиск, "Сәлам!" сайты (http://selam.tatar/), өстәмә татар сайтлары; электрон китапханә.

Рус телле укучыларның татар теленнән белем һәм күнекмәләрен тикшерү төрләре.

№	Эш төрләре	Башлангыч этап
1.	Тыңлап аңлау	0,5-1 минут
2.	Диалогик сөйләм	3-4 реплика
3.	Монологик сөйләм	3-4 фраза
4.	Һәр тема буенча аралаша белү күнекмәләрен ситуатив күнегүләр аша тикшерү	3 күнегү
5.	Уку	20-25 сүз
6.	Язу:	
	күчереп язу (гади җөмлә)	2-3 җөмлә
	сүзлек диктанты	3-5 сүз